

ДОСЛІДЖЕННЯ ОЧИСНИКІВ-СОРТУВАЛЬНИКІВ СТВОРЕНИХ НА ОСНОВІ ПРОФІЛЬНИХ НАВИТИХ ЗАГОТОВОК

М.І. Пилипець, І.Б. Гевко, М.Р. Паньків, Н.Є. Вівюрка
(Тернопільський державний технічний університет)

Створення нових типів машин і механізмів сільськогосподарського призначення здійснюється на основі технологічних процесів формоутворення профільних гвинтових заготовок. Запропоновані системи забезпечують динамічність процесу за рахунок зміни амплітуди, максимальної швидкості й прискорення осцилюючого руху коренеплодів.

Створення нових типів машин і механізмів сільськогосподарського призначення здійснюється на основі технологічних процесів формоутворення профільних гвинтових заготовок (ГЗ), які є основою для створення робочих органів машин із розширеними функціональними характеристиками [1].

При дослідженні технологічного процесу очищення і сепарування коренеплодів конічними шнеками з еліпсоподібним поперечним січенням вони мають осцилюючі переміщення в площині нормальній осьовому напрямку очищення й сепарації. Аналіз теоретичних результатів показав, що запропоновані вищевказані технологічні системи забезпечують динамічність процесу за рахунок амплітуди, максимальної швидкості й прискорення осцилюючого руху коренеплодів. Ці умови транспортування вигідно відрізняються від існуючих і на даному етапі є конкурентноздатними. Тому нами були запропоновані оригінальні конструкції пристроїв для навивання профільних конічних спіралей шнеків, для створення вищевказаних гвинтових робочих органів нових типів очисників-сортувальників коренеплодів.

На основі створення гвинтових профільних профільно-конусних заготовок розроблено малогабаритний шнековий очисник-сортувальник.

Однією з проблем післязбиральної обробки коренебульбоплодів є забезпечення їх якісної очистки та сортування. З цією метою розроблений малогабаритний пристрій для очистки й сортування за розмірами коренебульбоплодів. Він складається з рами 9 (рис. 1), на якій змонтовано подаючий транспортер 1, очисні шнеки 2, жолоб 3, сортуючі конічні шнеки 4, уловлювачі 5, які мають можливість осьового переміщення.

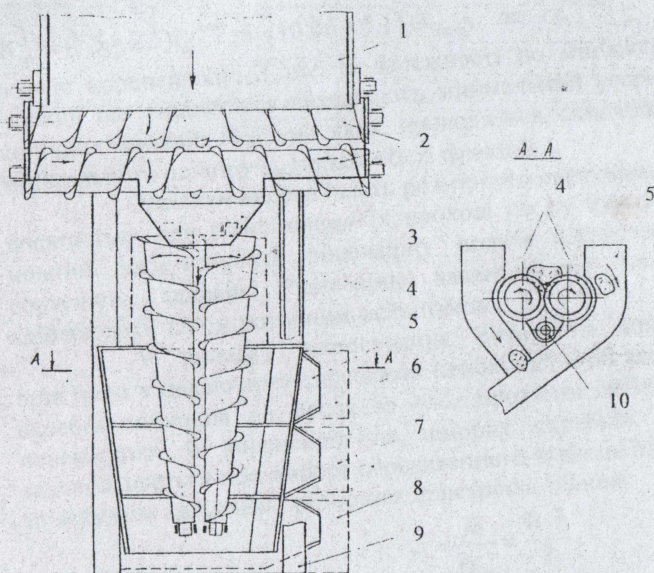

Рис. 1. Пристрій для сортування й очищення коренеклубнеплодів

Під очисними і сортуючими шнеками змонтовані гвинтові елементи 10 для відводу ґрунту і рослинних залишків (рис.1). Під уловлювачами знаходяться ємкості 6, 7, і 8 для прийому відсортованих коренеплодів.

Працює пристрій наступним чином. Подаючий транспортер 1 транспортує коренеплоди до очисних шнеків 2, які обертаються в одному напрямку. Вони очищають коренеплоди від ґрунту і рослинних залишків, звужують потік і подають його на жолоб 3, по якому вони потрапляють на сортуючі конічні шнеки 4. Тут коренеплоди потрапляють у русло, яке утворене конічними поверхніми пари сортуючих шнеків 4 і переміщуються вздовж нього під впливом шнекових рифів.

По мірі просування коренеплодів уздовж русла радіальні розміри сортуючих шнеків 4 зменшуються і на певному етапі коренеплоди виходять із русла і перекочуються через один із сортуючих шнеків, а менші за розмірами коренеплоди опускаються нижче. Коренеплоди, які вийшли з русла, потрапляють в уловлювачі 5, які спрямовують їх у ємкості 6, 7 і 8.

Земля і рослинні залишки, що просепарувалися в зазор між очисниками 2 і сортуючими 4 шнеками потрапляють на елементи для відводу ґрунту 10 і видаляються за межі пристрою. Розмірний склад фракцій регулюється осьовим переміщенням уловлювачів 5.

При транспортуванні і сортуванні плодів конічними шнеками з еліпсоподібним поперечним перетином вони мають осцилюючі переміщення в площині, нормальній осьовому напрямку сортувальника. Аналіз показав, що амплітуда, максимальні швидкості й прискорення осцилюючого руху коренеплоду при цьому визначаються за залежностями.

$$A = \frac{2\delta \sqrt{(2R_{cp,z} + r_{cp} + S/2) \cdot (r_{cp} - S/2)}}{(R_{cp,z} + r_{cp})}; \quad (1)$$

$$V_{\max} = 2\omega A; a_{\max} = 4\omega^2 A,$$

де δ - величина стискання перетину вальців, $\delta = a_y - R_{cp,y} = R_{cp,z} - b_z$; $R_{cp,z}$ - поточний усереднений радіус вальців, що визначається великою a_z і малою b_z півосями еліпсного перетину, $R_{cp,z} = (a_z + b_z)/2$; r_{cp} - усереднений радіус перетину коренеплоду в місці контакту з вальцями; S - ширина зазору між пальцями; ω - абсолютна величина кутової швидкості кожного з вальців.

Враховуючи те, що висота виходу коренеплоду з русла для його перекачування через транспортуючий шнек у першому наближенні може бути визначена із залежності:

$$h_a = R_{cp,z} + r_{cp} - \sqrt{(2R_{cp,z} + r_{cp} + S/2) \cdot (r_{cp} - S/2)}, \quad (2)$$

то з рівності кінетичної і потенціальної енергії коренеплоду відповідно в момент максимальної швидкості осцилюючого руху і розташування в найвищій точці, із врахуванням додаткового впливу рифів, виведена залежність для визначення режимних параметрів шнекового очисника й вибору закону зміни перетину шнеків по довжині для виділення відповідних розмірів коренеплодів:

$$\frac{8\delta^2 \omega^2}{g} = \frac{(R_{cp,z} + r_{cp})^2}{(2R_{cp,z} + r_{cp} + S/2)} \times \frac{(R_{cp,z} + r_{cp} - \sqrt{(2R_{cp,z} + r_{cp} + S/2) \cdot (r_{cp} - S/2)})}{(r_{cp} - S/2)} \quad (3)$$

Розрахунок режимів очистки і геометричних параметрів очисника по вказаній залежності наступний. Призначивши максимальний усереднений радіус вальців R_{cp} і величину стискання δ , за залежністю (3) визначають кутову швидкість ω . В якості рекомендованих можна прийняти,

$R_{cp} = (1.5 - 2.5)r_{cp}^{max}$, $\delta = (0.06 - 0.11)R_{cp}$, де r_{cp}^{max} - максимальний розмір коренеплоду. З цієї ж залежності по мінімальному розміру фракції що виділяється визначають мінімальний усереднений радіус конічних вальців R_{cp} , на яких проводиться скидання коренеплоду мінімального розміру r_{cp} по кожній із фракцій.

Оскільки висока якість розмірного сортування коренеплодів досягається при почерговому їх проході по руслу, то очисні шнеки повинні забезпечувати рівномірну подачу клубнеплодів у русло сортуючих шнеків. Рівномірне завантаження пристрою можна здійснювати також роторним механізмом.

У випадку застосування роторного завантажувального пристрою з подаючими скребками необхідно, щоб кожний наступний скребок підходив до русла за час, протягом якого рифи вальців перемістилися б коренеплід на ширину скребок. Указана умова задовольняється при виборі передаточного відношення кінематичного зв'язку між вальцями і роторним пристроєм, рівним:

$$i = \frac{\omega}{\omega_{cp}} = \frac{B \cdot n}{T},$$

де ω і ω_p - кутові швидкості відповідно вальців і роторного пристрою; B - ширина скребок; n - кількість скребок; T - крок витків.

Враховуючи вищесказане, можна запропонувати спрощену схему аналізу транспортування коренеплодів в еліптичних шнекових очисниках, яка базується на тому, що при транспортуванні в режимі постійного зазору з кутовим монтажним зміщенням $\Delta\varphi_0 = \pi/2$, відхилення в напрямку максимальних перемішень практично підлягає синусоїдальному закону [2]

$$\Delta = A \cdot \sin(2\omega + \varphi_\Phi), \quad (4)$$

де A - максимальне відхилення центру ваги коренеплоду від середнього положення; φ_Φ - початковий кут зсуву фази коливань, що залежить від конструктивних параметрів окисника.

Відповідно, закон зміни швидкостей і прискорень осцилюючого руху центру ваги коренеплоду в напрямку максимальних перемішень:

$$V = 2A\omega \cos(2\omega t + \varphi_\Phi); \quad (5)$$

$$V = -4A\omega^2 \sin(2\omega t + \varphi_\Phi). \quad (6)$$

По осі ОУ прискорення не перевищує 5 % a_{max} і ми ним нехтуємо. Тоді нормальні реакції від поверхонь і-го робочого органу:

$$\begin{aligned} N_1 &= \frac{m}{\Delta} \left\{ 4A\omega^2 \sin(2\omega t + \varphi) \begin{vmatrix} a_{y2} & a_{y3} \\ a_{z2} & a_{z3} \end{vmatrix} - g \begin{vmatrix} a_{x2} & a_{x3} \\ a_{z2} & a_{z3} \end{vmatrix} \right\} \\ N_2 &= \frac{m}{\Delta} \left\{ -4A\omega^2 \sin(2\omega t + \varphi) \begin{vmatrix} a_{y1} & a_{y3} \\ a_{z1} & a_{z3} \end{vmatrix} + g \begin{vmatrix} a_{x1} & a_{x3} \\ a_{z1} & a_{z3} \end{vmatrix} \right\} \\ N_3 &= \frac{m}{\Delta} \left\{ 4A\omega^2 \sin(2\omega t + \varphi) \begin{vmatrix} a_{y1} & a_{y2} \\ a_{z1} & a_{z2} \end{vmatrix} - g \begin{vmatrix} a_{x1} & a_{x2} \\ a_{z1} & a_{z2} \end{vmatrix} \right\} \end{aligned} \quad (7)$$

$$a_{x1} = \frac{(x_0 - x_i)}{r} - \frac{\mu \cdot v_{x1}^{відн}}{v_i^{відн}};$$

$$a_{y1} = \frac{(y_0 - y_i)}{r} - \frac{\mu \cdot v_{y1}^{відн}}{v_i^{відн}};$$

$$a_{z1} = \frac{(z_0 - z_i)}{r} - \frac{\mu \cdot v_{z1}^{відн}}{v_i^{відн}}.$$

Тут x_0, y_0, z_0 та x_i, y_i, z_i - відповідно координати центру ваги нормалі та точок її контакту з і-ою робочою поверхнею визначається згідно [2]; μ - коефіцієнт динамічного тертя для коренеплоду з металевими поверхнями; $v_i^{відн}, v_{x1}^{відн}, v_{y1}^{відн}, v_{z1}^{відн}$ - відносна швидкість поверхні коренеплоду відносно робочої поверхні в і-тій точці контакту та її проекції на відповідні осі координат.

Для розвідного режиму роботи сортувальника швидкість довільної точки визначення в першому наближенні приймаємо $\omega_k = 0$, що однозначно визначає напрямок $v_i^{відн}$ [2].

Залежності (7) використовуються для моделювання процесу сортування на ЕОМ. Умовою втрати зв'язку з і-ою поверхнею при цьому є нерівність $N_i < 0$.

При реалізації описаного способу сортування якість очистки практично не залежить від форми коренеплоду. Це дозволяє його використовувати при сортуванні як картоплі, так і буряка, огірків, ріпки і т. д. При виконанні рифів і поверхонь вальців еластичними на вказаному пристрої можна здійснювати сортування самих різноманітних овочів незалежно від їх форми й розмірів.

На рис. 2 зображено шнековий очисник-сортувальник, Шнековий очисник-сортувальник містить два, або більше, робочі ступінчасті валки 1, які встановлені паралельно один до одного, виконані у вигляді циліндричних ступіней, до яких приварені гвинтові рифи 2. До наступних ступіней 3 і 4 приварені відповідно рифи 5 і 6 відповідних розмірів. Напрямок рифів 2, 5 і 6 вибраний з умови забезпечення транспортування матеріалу між валками із зони завантаження в зону сортування від малих до великих фракцій.

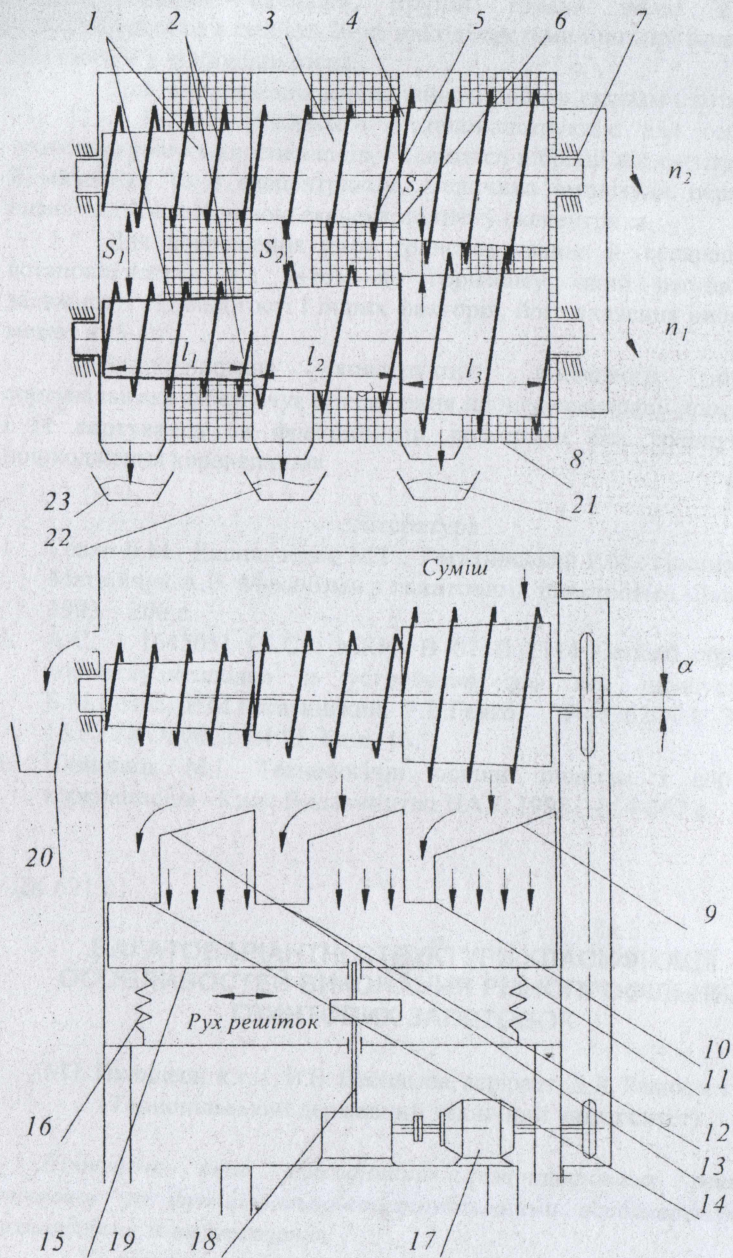

Рис. 2. Шнековий очисник-сортувальник

Величина зазору між зовнішніми діаметрами сусідніх рифів валів збільшена по мірі проходження матеріалу від малих зазорів між валками до великих $S_3 < S_2 < S_1$, причому найбільша величина S_1 рівна найбільшим розмірам фракцій, а S_3 - найменшим, величина кроку рифів вибрана в межах $T_i = (0,5-1)D_i$, D_i - зовнішній діаметр рифа на i -ій ступені, ступінчаті валики 1 встановлені під кутом, $\alpha = 5-10^\circ$ до горизонту для покращення умов транспортування.

Продуктивність і якість роботи машини визначається довжиною ступенів ступінчастих валів, причому довжина першої ступені дорівнює сумі наступних, в даному випадку $l_1 = l_2 + l_3$.

Ступінчаті валки 1 виконані з можливістю обертання в одному або різних напрямках, що забезпечує переміщення й сортування коренеплодів по стрілці. Ці валки змонтовані в опорних стійках 7 і щоковидах 8 в підшипниках, які по параметру з'єднані жорстко й утворюють металічний короб. В нижній частині якого виконано похилий склиз 9 з лотком 10, в якому збираються коренеплоди самої меншої фракції, склиз 11 з лотком 12 відповідно середньою фракцією і склиз 13 із лотком 14 з самою більшою фракцією.

Склизи 9, 12 і 13 виконані у вигляді металічної сітки з можливістю посипання землі і домішок, крім коренеплодів самої меншої фракції. Усі вони з'єднані між собою й утворюють металоконструкцію 15, яка встановлюється на пружинах 16 до корпусу рами.

Привід установки здійснюється від електродвигуна 17 двохсторонньої дії, системи деталей і механізмів на робочі вали 1, а вібрації передаються на металоконструкцію 15 із склизами безпосередньо від маховика з ексцентриком 18. Привід установки зображено на рис. 2.

Захист установки від вібрації здійснено віброгасними подушками 19, які встановлені під її опори.

Робота пристрою здійснюється наступним чином. Включається привід установки і ворох та забруднені коренеплоди поступають у зону шийки валків 4, які обертаються в одному або різних напрямках за умови переміщення вороху в осьовому напрямку між ступінчастими валами по стрілці. Коренеплоди найменшої фракції поступають із шийок валків 4 на склиз 9, далі на похилий лоток 10 і ящик 21. Подальший процес здійснюється наступним чином: вальці 4 з рифами 6 обертаються і переміщують коренеплоди з земельними залишками по стрілці в зону між вальцями 3. Тут клубні середніх розмірів просіюються через склиз 10 і попадають у ящик 11, а земельні домішки просіюються склизом 10 і відтранспортовуються у відповідні місця. Аналогічно здійснюється сортування коренеплодів, які проходять шийки валків 3 і 1, склизи 11 і 13, відповідно лотки 12 і 14 і ємності 22 і 23.

Клубні найбільших розмірів рифами 2 і 5 переміщуються по руслу, сортуються склизом 12 і збираються в ящики 13.

Рослинні залишки, крупні грудки землі й камені вивантажуються в ємність 20 на виході системи і по мірі її наповнення вивозяться у відповідні місця.

Для забезпечення інтенсивності роботи склизам і лоткам 9, 10, 11, 13 і 14, які утворюють металоконструкцію для сепарації й транспортування коренеплодів, надаються вібрації від електродвигуна й маховика 18 з ексцентриком. Величина амплітуди переміщення визначається величиною ексцентриситету ексцентрика.

Для покращення умов транспортування й сепарації вальці встановлюються під кутом до горизонту, який регулюється в залежності від вологості і інших факторів, його значення вибирають у межах $\alpha=5-10^\circ$.

Запропонована конструкція шнекового очисника-сортувальника забезпечує покращення процесу сепарації коренеплодів і їх сортування за фракційними розмірами без травмування й пошкодження коренеплодів

Література

1. Гевко Б.М., Данильченко М.Г., Рогатинський Р.М., Пилипець М.І., Матвійчук А.В. Механізми з гвинтовими пристроями.-Львів: Світ, 1993. -208 с.
2. А.С. - 1645031 ССРСР, МКИ, В 07 В 1114 Способ сортировки корнеклубнеплодов и устройство для его осуществления. Б.М.Гевко, Р.М.Рогатинский, Р.Б.Гевко - 44462622/03; Заявлено 18.07.88 Оpub.30.04.91, Бюл.-16.
3. Пилипець М.І. Технологічні основи очистки і сортування коренеплодів -Київ: Видавництво НАУ, 1998. -354-367 с.

УДК 621.81

БАГАТОВАРІАНТНІ СТРУКТУРИ КЛАСИФІКАЦІЇ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВИКОНАННЯ РІЗНОПРОФІЛЬНИХ ГВИНТОВИХ ЗАГОТОВОК

М.І. Пилипець, к.т.н., В.В. Васильків, аспірант, Д.Л. Радик, к.т.н.
(Тернопільський державний технічний університет)

Приведено опис класифікацій різнопрофільних гвинтових заготовок за функціонально-конструктивними особливостями та технологіями їх виготовлення.

У відповідності із зростанням рівня технічних вимог до гвинтових механізмів і розширенням сфери використання, зростають і вимоги до конструктивного виконання їх робочих органів, одержаних